Foto: 3 Robert Sedmik, repro: 2–4 z knihy Špidlenové – Čeští mistři houslaři

Nechci syna lyzare, ale houslare

Nástroje čtyř pokolení rodiny Špidlenovy znějí jako stradivárky

Otakar Špidlen poslal Přemyslovi z Prahy do Alp telegram tohoto znění: „Nechci syna lyzare, ale houslare. Okamzite se vrat. Kup v Salcburku kalafunu basovou.“ Psal se rok 1946. Zakladatel rodu houslařů František zemřel před dávnými lety, až za dlouhý čas se narodí zatím poslední člen Jan.

Otec Přemysl a syn Jan Špidlenové. Do Kruhu umělců houslařů vstoupil syn Jan v roce 1988.

Přemysl je zdravý a plný humoru. Stále staví housle. Letos mu bude osmdesát sedm let, jeho synovi Janovi čtyřicet. Také on je houslařským mistrem. Žijí a pracují v Jungmannově ulici v domě číslo 32, jehož genius loci je silný jako špidlenovská touha vyrobit dokonalý nástroj. Dům totiž vlastnil, bydlel v něm a roku 1847 tam také zemřel jazykovědec Josef Jungmann. Dům tehdy nesl název U tří hroznů.

Část dvoupatrového činžáku koupil roku 1926 Janův děd a Přemyslův otec Otakar. Vyhnal dům do pěti pater a kromě bytu a dílny v něm zřídil také obchod s hudebními nástroji. V ukradeném a po listopadu zase navráceném majetku právě v těchto týdnech Jan zhotovuje housle pro nizozemského zákazníka. Muž daruje nástroj synovi, který navštěvuje konzervatoř.

Dílnu, nebo krám?

Přemysl se zmiňuje, že měl před pěti lety, kdy mu bylo dvaaosmdesát, lyžařský úraz na sjezdovce v Itálii. Od té doby ho práce na houslích dosti zmáhá. Informace souzní s dávným telegramem dědečka Otakara. Vychází najevo, že Přemysl byl těsně po válce členem národního sjezdařského týmu a dokonce v roce 1948 odjel na olympijské hry do Svatého Mořice. Vzpomíná: „Předtím jsme ale měli několik závodů ve Svatém Antonu, já utrpěl těžký pád, a tak jsem v Mořici nezávodil.“

Přemysl Špidlen. Mistr pozná zvukové kvality nejlépe sám.

Právě v roce svatomořické olympiády a únorového puče si Přemysl vzal Janu Truhlářovou a měl s ní dvě dcery, Kateřinu a Kristinu. Obě s matkou v roce 1968 emigrovaly do Švýcarska a houslař zůstal sám. Byla to těžká léta. Jeho otec Otakar, výborný houslař, ale především úspěšný obchodník, v roce 1958 zemřel. Rodina měla majetek a ten vládnoucí stranu zajímal. „Dali mi na vybranou,“ vypráví Přemysl, „buď si nechám krám, nebo dílnu v zadním traktu domu. Já byl šílený do stavění houslí, nechtěl jsem být v krámu na ráně. Tak jsem obchod, tatínkovu pýchu, obětoval.“

Umělec se vyznává, že zatímco pro otce by byla taková ztráta osudná, jemu přinesla štěstí. V tmavé dílně, kde se muselo celý den svítit, vytvořil nejlepší nástroje. Byl na to ale sám a přál si, aby mu pomáhal syn. Touhu naplnilo druhé manželství.

Stradivari nelyžoval

Lyže vlastně tak trochu mohou za to, že se Jan narodil. Přemysl se jich nikdy nevzdal, jezdil za pražskou Slavii. A na Bramberku potkal o devatenáct let mladší Veroniku Skalovou, kajakářku ze stejného klubu. Když přišel Jan na svět, Přemyslovi bylo sedmačtyřicet a život jako by začínal znovu. Skláněl se nad miminem a hrál mu na housle. Jako jediný z rodiny houslovou hru také vystudoval. Konzervatoř ukončil v roce 1940 státní zkouškou. Hrál dobře, hrál jako o život, ale chlapeček vůbec nereagoval. Vyplašeně volal kamarádce, dětské lékařce, že klouček bude nejspíš hluchý. Smála se. Takhle malá mimina přece ještě nic neslyší!

Ateliérem zní rodinné zkazky, otec je duchem v minulosti, Jan pracuje. Hobliny od jeho dláta se kroutí a padají na podlahu. Pak si postěžuje: „Tátovi se nechce pustit se do nových houslí.“ Řeč se stočí na největší houslařské mistry historie. Jsou tři a všichni pocházejí z italské Cremony: Nicola Amati, Giuseppe Guarneri del Gesú a Antonio Stradivari. První dva zosobňují třetí pokolení svých rodů podobně jako Přemysl. Jen Stradivari čněl nad ostatní, synové se mu nedokázali ani přiblížit. Za život vytvořil asi osm set houslí. Všechny mají názvy. Housle jménem Libon, na něž hrál Josef Suk a o nichž ještě bude řeč, postavil Stradivari v osmdesáti pěti letech. „Byl vlastně tak starý jako táta,“ připomene Jan. Přemysl má odpověď pohotově: „Stradivari neměl pacemaker a nebolela ho ruka. Stradivari nelyžoval.“

Houslařem u cara

Zakladatel rodové tradice František se na přelomu 18. a 19. století vyšvihl na houslaře

carské konzervatoře v Moskvě. Jeho mistrovství připomíná krásný příběh. Měl možnost obkreslit si guarnerky z roku 1740, na něž v ruské metropoli koncertoval Eugène Ysaÿe. Podle výkresů zhotovil nástroj, který prodal koncertnímu mistru z tamní filharmonie. S tímto tělesem hostoval v Moskvě mladý Jan Kubelík. Stalo se, že mu na jeho stradivárkách praskla při vystoupení struna. Chtěl však koncert bez přerušení dohrát, a sáhl proto pro nejbližší housle, pro Špidlenovu kopii guarnerek. V jeho rukou prý zněly stejně báječně jako stradivárky.

František Špidlen se narodil v podkrkonošských Sklenařicích a vyučil se houslařem jako jiný ševcem nebo truhlářem. Čas se za ním mohl zavřít jako za jinými řemeslníky, jenže zasáhl osud. Starší krajan Jindřich Jindříšek podnikal v Kyjevě a domohl se velkého obchodního domu, kde prodával také hudební nástroje. Potřeboval odborníka a vzpomněl si na Františka. Hoch souhlasil, odjel na Ukrajinu a udělal dobře. Měl talent a u Jindříška se setkával s osobnostmi. V Rusku tehdy působil Otakar Ševčík, houslista a pedagog, učitel Kubelíkův a Kocianův. Upozornil Špidlena na konkurs, který vypsala carská konzervatoř na místo houslaře. Přemysl vypráví: „Konkurovali mu přední Francouz, přední Němci, a on je všechny přetrumfl. Ti Francouzi měli za sebou celé rodokmeny houslařů a Němci také. A nebylo jim to nic platné. Takže dědeček musel mít geniální talent, když je všechny předběhl."

Důvěru mám všeobecnou

František stavěl v Moskvě vynikající housle a zřídil tam také obchod. Onemocněl však, zlobily ho průdušky, a roku 1907 se s rodinou vrátil do Čech. Prodejnu nástrojů na Rusi převzal Jindřich Vitáček, jeho synovec a žák. Houslař prožil intermezzo v Pokraticích na Litoměřicku, kde koupil domek po Babinském (ano, po tom „lotru mexickém"), načež se přestěhoval do Prahy. Otevřel dílnu nedaleko konzervatoře a krámek v Karlově ulici. V jednom z dopisů Vitáčkovi do Ruska píše: „Prosím Tě, pošli mi fotografii Kubelíka, budu mít na kavárně Slavii výkladní skříň a dám tam teda tu fotografii, to bude mít též váhu."

3

V době nadějí, kdy sděluje Vitáčkovi, že se v Praze jistě uživí („důvěru mám všeobecnou"), zdrtila rodinu pohroma. Roku 1912 zemřela manželka Anna, o čtyři roky později sám František. Bylo mu čtyřicet devět let. Jeho pokračovatel Otakar zůstal v devatenácti na všechno sám. Na tři mladší sourozence, na dílnu, krám... Pustil se do práce. Po tátovi toho dost zůstalo: určité jmění, několik cenných hudebních nástrojů, nářadí, ponky a hlavně vzácné vyschlé dřevo na nové housle. Také láska k řemeslu, kterou František zasel do synovy duše. Otakar byl podnikavý a doba mu přála. Jak napsala jeho skvělá životní partnerka Marie, rozená Blovská, která se po manželově boku vypracovala v mimořádnou znalkyni řemesla, dřel dvacet hodin denně. V noci opravoval staré nástroje, ve dne stavěl nové, v krámě panoval průběžně.

Nástroje a lidé

Kruh se uzavírá výše popsanými událostmi. Úspěšný Otakar kupuje dům, Přemysl lyžuje, studuje konzervatoř a přebírá dílnu, rodí se Jan. Odmalička rád kreslil a přijali ho na Střední uměleckoprůmyslovou školu v Praze, obor řezbářství. Geny se projevily jasně. Jan posléze studium přerušil a přestoupil do slavné houslařské školy v německém Mittenwaldu.

„Víte, jak je to na Západě pro takového hocha nebezpečné?" ptali se matky úředníci na obvodním oddělení KSČ pro Prahu 1, odkud musela mít doporučení. „Nebojíte se, že vám tam zůstane?"

Přemysl věděl, kam synovou houslařskou výchovu zacílit.

Poslal ho na stáž k firmě J.&A. Beare do Londýna. „Znám je, jsou to výborní houslaři. Charles Beare je můj kamarád," poznamená Přemysl. Jan například v Londýně roku 1989 zhotovil kopii slavných guarnerek Vieuxtemps. Využil toho, že měl originál denně na očích.

Oba mistři stavějí housle na objednávku – a ty se hrnou na léta dopředu. Slíbili jsme zmínku o stradivárkách Libon, na něž hrával Josef Suk. Virtuos měl původně jiné stradivárky. Jmenovaly se Campo Selice a hrál na ně slavný Váša Příhoda. Po jeho smrti je koupil stát a propůjčil je Josefu Sukovi. Ten s nimi nebyl spokojen a Campo Selice byly vyměněny za stradivárky Libon, na něž koncertoval kdosi v USA. A aby to nebylo tak jednoduché, Přemysl zhotovil kopii stradivárek Campo Selice – a tou byl Suk nadšen. Originál odložil, na „špidlenky" hraje dodnes.

Také Jan postavil mnoho slavných nástrojů. Třeba modré housle pro Pavla Šporcla. Oba zajímá nekonvenční přístup k houslařině, baví je inovace. Zúčastnili se porady na toto téma. Do Itálie na ni přijelo devět světových houslařů a Šporcl jako hráč. „Modré housle si u mne přímo objednal," říká Jan. „Použil jsem na ně modrý pigment, také šnek není tak docela šnekem, jsou prostě jiné." Říká, že novinky u nástrojů, jež jsou už tři sta let stejné, nakonec končívají v šuplíku. Šporcl však s netradičním nástrojem vystupuje. Pokrok nezastavíš. **Tomáš Čechtický** ■

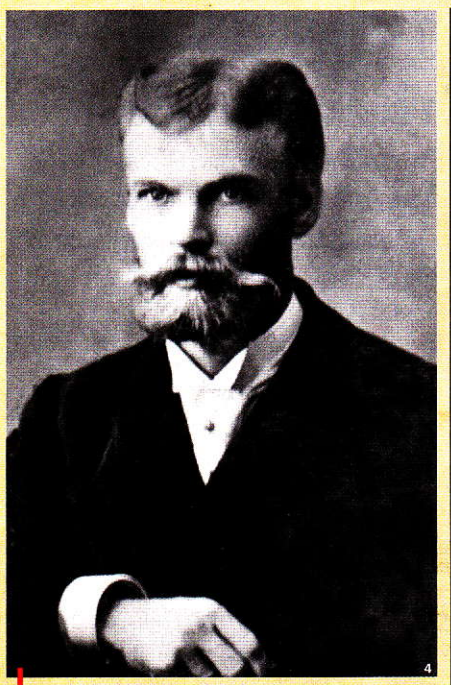

4

František Francevič Špidlen (1867 – 1916). Zakladatel značky.

Z rodokmenu Špidlenů

František Špidlen (1867–1916): Řemeslu se vyučil ve podkrkonošských Sklenařicích. Odešel do Ruska a získal místo houslaře carské konzervatoře v Moskvě. Jeden z nejlepších houslařů Ruska. Vrátil se do Čech a zřídil v Praze dílnu a obchod.

Otakar Špidlen (1896–1958): Syn Františka Špidlena. V devatenácti letech osiřel a musel se starat o tři mladší sourozence. Stavěl housle (například pro T. G. Masaryka) a vedl skvěle prosperující obchod s hudebními nástroji. Koupil část domu v Jungmannově ulici č. 32, přistavěl tři patra a přestěhoval tam dílnu, obchod i byt. Majetek byl rodině v padesátých letech znárodněn, po roce 1989 vrácen.

Přemysl Špidlen (1920): Syn Otakara Špidlena. Vystudoval houslovou hru na konzervatoři, reprezentoval Československo ve sjezdovém lyžování (zúčastnil se ZOH ve Svatém Mořici 1948), housle zhotovuje dodnes. Věhlasný houslař získal se svými nástroji na výstavách řadu cen.

Jan Špidlen (1967): Syn Přemysla Špidlena. První housle model Stradivari postavil ještě před dokončením Střední uměleckoprůmyslové školy v Praze. Zakoupil je Josef Suk. Studoval houslařskou školu v německém Mittenwaldu, byl na stáži u londýnské firmy J.& A. Beare. Rovněž on má řadu významných ocenění a objednávky ze zahraničí na léta dopředu.